

COLLECTIO
IVRIDICA
VNIVERSITATIS
DEBRECENIENSIS
VIII.

A bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetése Magyarországon

Magyarországon bizonyos életviszonyok tekintetében megjelenik a nem szerinti különbségtétel, s mindez alkotmányosan nem kifogásolható. Ezzel – a talán merész kijelentéssel – kapcsolatban a legutóbbi eseménysor a *bejegyzett élettársi jogintézmény* megalkotása köré fonódik, amelyben ütközni látszik a jogalkotói szándék, a politikai akarat, a társadalmi igény és az alkotmányosság.

A folyamat eredményeképpen 2009 áprilisában az Országgyűlés elfogadott egy olyan törvényt, amely minden igényt próbál kielégíteni, s minden álláspontnak megfelelni, ugyanakkor mégis kisebb-nagyobb hiányosságok maradtak, s – mondhatni – félmegoldások születtek.¹ Konkrétan ez azt jelenti, hogy a különemű és az azonos nemű párok kapcsolatát az állam másképpen ismeri el, s a szexuális orientáció alapján kínál fel az érintett pároknak legális együttélési formákat.²

Jelen tanulmányban a bejegyzett élettársi kapcsolat magyarországi bevezetésének körülményeiről teszek néhány megállapítást a szabályozás jellegének, esetleges hiányosságainak bemutatásával, anélkül, hogy mélyebb alkotmányossági problémákat boncolgatnék ezen új jogintézmény alábbi felvázolásában.

„Történeti” előzmények

2007. december 17-én fogadta el az Országgyűlés a *bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló 2007. évi CLXXXIV. számú törvényt* (továbbiakban Békvtv.), amely megalkotásának a tervezet indokolása szerint két oka volt: egyrészt az utóbbi években megnövekedett azon párok száma, akik nem a hagyományos családi kapcsolatok keretein belül kívánnak együtt élni, másrészt Magyarországon sem

¹ Ez az említett jogszabály a 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról.

² Állítható ez akkor is, ha szigorúan véve a különemű és az azonos nemű kifejezések nem utalnak a szexuális irányultságra.

lehet figyelmen kívül hagyni az azonos neműek partnerkapcsolatának jogi elismertsége és rendezettsége iránti igényt.³

A bejegyzett élettársi kapcsolat egy új, *családjogi jellegű* jogviszonyt jelentett volna a magyar szabályozásban. A feltételes mód használatát az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17). AB határozata (továbbiakban: *határozat*) teszi indokolttá, ugyanis utólagos normakontroll keretében a törvény alkotmányellenességét állapította meg, így az 2009. január 1-jén nem lépett hatályba.

Mielőtt az alkotmányellenesség okairól és az azóta lezajlott, a nevezett jogintézményt érintő kodifikációs folyamatról bővebben esne szó, röviden érdemes áttekinteni a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásának hátterét és európai modelljeit.

„Melyiket válasszam?”

Két természetes személy együttélése általában három formában nyerhet elismerést a jog világában. Klasszikusan a *házasság* intézménye az egyik ilyen, amely mellett az utóbbi fél évszázadban nagyon sok országban részesültek bizonyos jogosultságokban az együtt élő, egymással érzelmi-gazdasági közösséget alkotó párok, mint *élettársak*. S legkésőbb – harmadik formaként – a regisztrált, avagy, ahogyan (magyarosan) a magyar jogi terminológia használja: a *bejegyzett élettársi kapcsolatok* jelentek meg.

E három forma több szempontból is közelíthető: így, miként a fenti sorrend mutatja, időbeli kialakulásuk és ezzel összefüggésben fejlődésük szerint, de ettől fontosabb a jogviszony tartalma alapján történő vizsgálat, illetve az, hogy az egyes típusok milyen társadalmi jelenség reakciójaként jelentek meg az egyes jogrendszerekben, s ekképp milyen funkciójuk van. E két utóbbi aspektus nyújthatja a legtöbb lehetőséget az említett jogviszonyok mélyebb feltérképezéséhez.

Ha ebben a kontextusban vesszük figyelembe e három formát, akkor a tartalmi skála egyik végén az élettársi viszony, másik végén pedig a házasság áll. A házasságban a feleket megillető jogokat és kötelezettségeket ismerjük, így ezek ismertetését mellőzöm.

A (be nem jegyzett, de facto) élettársi kapcsolat a hatályos rendelkezések szerint két személy házasságkötés nélküli, kifelé minden vonatkozásban vállalt, közös háztartásban fennálló érzelmi és gazdasági közösségét jelenti.⁴ Ez a

³ T/4411. számú törvényjavaslat a bejegyzett élettársi kapcsolatról – <http://www.parlament.hu/irom38/04411/04411.pdf>

⁴ Ptk. 685/A. § „Az élettársak – ha jogszabály másként nem rendelkezik – két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy.”

jogviszony tartalmát tekintve lényegesen megkülönböztethető a házasságtól, attól sokkal „kevesebb.”

Az élettársi kapcsolatokat először a bírói gyakorlat vette figyelembe. Az 1959-ben megalkotott Polgári törvénykönyv (Ptk.) nem rendelkezett róla, azonban mint társadalmi jelenség létezett, hiszen már a II. világháború előtti időszakban is ismert volt az ehhez hasonlító (jog)viszonyra az „ágyastárs” kifejezés, azonban néhány jogszabály – közvetetten – utalt az élettársi kapcsolatok létrejöttére, s azok valamiféle jogi hatásaira (pl. özvegyi nyugdíjra való jogosultság).⁵

A Ptk. 1977-es módosításával a Legfelsőbb Bíróság PK. 94. számú állásfoglalását kodifikálták, amely értelmében a házasságkötés nélkül együtt élő két (különnemű) személy kapcsolata is jogi értékelést nyerhet, de ez nem családi jogviszonyt testesít meg, ezért a Polgári Törvénykönyv keretein belül szabályozandó. Ekkor került be a törvénykönyv rendelkezései közé az élettársi kapcsolat mintegy a polgári jogi társaság minősített alakzataként.

A ma is hatályos élettársi fogalmat – a 14/1995. (III. 13.) alkotmánybírósági határozat következményeként – az 1996. évi XLII. törvény 1. §-a iktatta be a Ptk. értelmező rendelkezései közé, amely már nem tartalmazta az élettársak különműködésére való utalást.

Ez a polgári jogi intézmény mind a bírósági gyakorlatban, mind a jogszabályokban családjogi jelleget kezdett felvenni, s ez az Új Polgári törvénykönyvbéli (továbbiakban Új Ptk.) elhelyezésében is megmutatkozik, hiszen a családjogi könyvben kapott helyet.

A nevezett tartalmi skála két végpontja között helyezkedik el a *bejegyzett élettársi viszony*, amely egy új keletű jogintézménynek tekinthető, mindenekelőtt a magyar jogrendszerben, ahol csak az utóbbi néhány évben jelent meg a bevezetése iránti igény.

A tartalmi megközelítéssel összefüggő, de mégis más szempontnak tekinthető, hogy az élettársi, kiváltképp a bejegyzett élettársi viszonyok jogi elismerésének milyen *okai* voltak, milyen társadalmi változások állnak a háttérben.

A bejegyzett élettársi kapcsolatok számos országban az azonos neműek házasságának pótlásaként jelentek meg. Az azonos neműek együttélése felől közelítve ugyanezen három modellel találkozunk: az ő kapcsolatuk elismerhető, mint *nem regisztrált élettársi kapcsolat* (pl. jelenleg is Magyarországon), vagy mint *regisztrált élettársi kapcsolat* (pl. a skandináv országokban), de *házasságként* is (pl. Hollandiában, Belgiumban, Spanyolországban).

⁵ Vö. HEGEDŰS Andrea, *Az élettársi kapcsolat vagyoni jogi vonatkozásai*, Családi Jog (2008/1), 11; *Az „élettárs” fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai*, Családi Jog (2007/4), 9.

A következőkben a bejegyzett élettársi jogintézmény Európában jellemző szabályozási megoldásait tekintem át röviden, leglényegesebb jellemzőit figyelembe véve.

A regisztrált élettársi kapcsolat

Az egyszerű, regisztrációhoz nem kötött élettársi kapcsolatok és a házasság között mozgó regisztrált vagy bejegyzett élettársi kapcsolatoknál a szakirodalom általában a *házassági jogviszony tartalmához méri a jogosultságok és kötelezettségek mértékét*. Azokban az országokban, amelyekben ilyen jogintézményt megalkottak a felek egymás felé tanúsítandó kötelezettségeihez mérten adják meg az egymás irányában és harmadik személyek felé megjelenő, a házassághoz hasonló jogosultságokat, kedvezményeket.

A bejegyzett élettársi kapcsolatok szabályozása körében háromféle modell választható el: az egyik a *skandináv modell*, amelynek a sajátossága, hogy kizárólag azonos nemű párok részére áll nyitva ez a jogintézmény, a másik a *német modell*, amely szintén csak azonos neműek részére fennálló lehetőség, s a házasságnál valamivel szűkebb tartalommal bír (de ahhoz közelebb áll). A harmadik típus a *francia-luxemburgi modell*, amely az ún. polgári szolidaritási szerződésen alapszik, s nemtől és szexuális orientációtól független a léte, tartalmában pedig a be nem jegyzett élettársi kapcsolatokhoz áll közelebb.

A skandináv modell

Elsőként Dánia szabályozta 1989-ben az azonos nemű személyek regisztrált élettársi kapcsolatát,⁶ majd a többi skandináv állam is hasonló jogintézményt vezetett be, így Norvégia 1993-ban,⁷ s végül Svédország 1994-ben.⁸ Az említett országok kölcsönösen elismerik az egymás államaiban bejegyzett élettársi kapcsolatokat. A jogviszonyt szabályozó skandináv törvényeknek közös jellemzője, hogy rövidek, és háttérjogszabályként a házassági, illetve családjogi jogszabályokra utalnak, mintegy negatív taxációval rögzítik, hogy melyek azok a házassági rendelkezések, amelyek a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatók.

⁶ A dán törvény szövege angol nyelven: <http://users.cybercity.dk/~dko12530/s2.htm>

⁷ A norvég törvény szövege angol nyelven: <http://www.regjeringen.no/en/dep/bld/Documents/Guidelines-and-brochures/2001/Registered-partnership---word.html?id=419368>

⁸ A svéd törvény szövege angol nyelven: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>

A legfontosabbak, hogy az örökbefogadás és mesterséges megtermékenyítés korlátozásokat szenved a házastársak lehetőségeihez képest.

A német modell

A 2001. augusztus 1-jén hatályba lépett Lebenspartnerschaftsgesetz szintén csak az azonos neműek részére nyitja meg a regisztrált élettársi intézményt.⁹ A jogintézmény a házassághoz és annak joghatásaihoz áll közelebb, azonban a német alkotmányjogi felfogás nem tekinti a házassággal azonosnak, s nem is sérti azt, hiszen csak azonos neműek köthetik meg.¹⁰ A legfőbb különbség a skandináv mintához képest, hogy a német jogszabály egy komplett törvény, amely nem a házassági szabályokra hivatkozva, és bizonyos rendelkezések kivételével rendezi az élettársi jogviszonyt, hanem a feleket megillető egyes jogokat és kötelezettségeket taxatívén szabályozza.

A német modellhez hasonlít az angol törvény (Civil Partnership Act¹¹) is, amely szintén csak az azonos nemű párok részére nyitja meg a kapcsolatuk bejegyzésének a lehetőségét. Az élettársak jogai és kötelezettségei megegyeznek a házastársakéval.

A francia-luxemburgi modell

A francia-luxemburgi modell lényege az ún. *polgári szolidaritási szerződés* (Pact civil de solidarité),¹² amelyben a felek egymás iránt kölcsönös és tényleges segítségére kötelezik el magukat. Ilyen szerződés – függetlenül a szexuális orientációtól – bárki által megköthető és a helyi önkormányzatoknál bejegyeztethető, s bírósági út nélkül is megszüntethető. Meghatározott együttélési idő után többek között családi adókedvezményekkel jár, de sem törvényes öröklésre, sem közös örökbefogadásra nem jogosít.

⁹ A törvény szövege német nyelven:

<http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/lpartg/gesamt.pdf>

¹⁰ I. 154/2008. (XII. 17). AB határozat Indokolás IV. (továbbiakban: Indokolás)/2.2.

¹¹ A törvény szövege angol nyelven:

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040033_en_1

¹² A törvény szövege francia nyelven:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000005628705&dateTexte=20090411>

A Békvtv.

A magyar *bejegyzett élettársi kapcsolat*ról szóló, 2007-ben elfogadott törvény (Békvtv.) tartalmát tekintve a skandináv, megoldását tekintve pedig a francia modell keveréke, hiszen a házasság szabályaira épül, a közös gyermekké fogadás és a névviselés kivételével, valamit azonos és különemű felek részére egyaránt nyitva áll.

A törvény kormány általi előterjesztését megelőzően, 2007. szeptember 24-én a Szabad Demokraták Szövetsége „*Azonos neműek házasságkötéséhez szükséges jogi feltételek megteremtéséről*” címmel törvényjavaslatot nyújtott be az Országgyűlés elnökének.¹³ E javaslat célja, hogy az azonos és különemű természetes személyek, nemüktől függetlenül házasságot köthessenek egymással. Maga a javaslat a családjogi törvény¹⁴ rendelkezéseit módosította volna javarészből akképp, hogy a különböző nemekre utaló rendelkezéseket a „két házaspár” kifejezéssel helyettesítette volna:

„1. § *A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) 10. §*

(1) bekezdésében a »nagykorú férfi és nő« szövegrész helyébe a »két nagykorú személy« szöveg lép.»

Ezzel mintegy a házasság fogalmát „nemtelenítették” volna. Hámori Antal szerint ez már önmagában alkotmányellenes. Többek között utal az Alkotmánybíróság 14/1995 (III. 13.) számú határozatára, amelyben kimondta, hogy a házasság fogalmi eleme a különeműség, s ezt az álláspontját 2007 októberében is fenntartotta.¹⁵

Széleskörű vita után – amelyben a politikai pártok mellett alkotmányjogászok és civil szervezetek véleménye is elhangzott – az azonos neműek számára a házasság megnyitását célzó törvényjavaslatot a tárgyalására kijelölt Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottság 2007. november 6-án tartott ülésén nem fogadta be.¹⁶ A házassági javaslat elutasítását követően néhány héttel a Kormány a bejegyzett élettársi kapcsolatok szabályozására terjesztett elő törvényjavaslatot, amelyet az Országgyűlés Hivatala a T/4411. szám alatt vett fel.

A regisztrált élettársi kapcsolatok szabályozására irányuló jogalkotási cél ebben a kontextusban a lesöpört házasság-megnyitási javaslat pótlékeként, helyettesítőjeként jelenhet meg. Ezt erősíti az, hogy a Kormány nem sokkal az

¹³ <http://www.parlament.hu/irom38/03832/03832.pdf>

¹⁴ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.)

¹⁵ HÁMORI Antal, *Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében*, Családi Jog (2008/1), 22.

¹⁶ http://www.parlament.hu/biz38/bizjvk38/EMB/0711061.htm#_Toc185139819

azonos nemű párokra vonatkozó javaslat elutasítása után nyújtotta be a bejegyzett élettársakra vonatkozó javaslatát.

Azonban az a tény, hogy – a benyújtás időpontjában – a készülő Új Polgári Törvénykönyv a családjogi könyv rendelkezései között kívánta szabályozni a bejegyzett élettársi kapcsolatokat nemtől függetlenül, nem támasztja alá a fenti feltételezést.

Ugyanakkor az is kérdéses, hogy miért nem várták meg, hogy a bejegyzett élettársi rendelkezések az Új Ptk.-val együtt lépjenek hatályba. Az előterjesztők a bizottsági vita során sem adtak erre egyértelmű választ, csupán a megszerzendő egy éves tapasztalatra hivatkoztak.¹⁷ Azonban 2009 tavaszára ez a kérdés okafogyottá vált, hiszen az Új Ptk. (e tanulmány írásakor legfrissebb) egységes javaslata már *nem egészében* tartalmazza a bejegyzett élettársakra vonatkozó rendelkezéseket a családjogi könyvében, csak mintegy „tudomást vesz” a jogintézményről, és arról, hogy e tárgyban külön törvény rendelkezik.¹⁸

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló, T/4411. szám alatt napvilágot látott törvényjavaslat – a legfontosabb rendelkezéseit tekintve – a következő formában vált törvénné (Béktv.) 2007. december 17-én.

A Béktv. értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni. Kiskorúak esetén gyámhatóság engedélyével sem lehet ilyen kapcsolatot létesíteni. A törvény *Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet* (a továbbiakban *At.*) megfelelő szakaszait is módosította volna, ekképp a bejegyzett élettársi kapcsolat megkötésére – a házasságkötéshez hasonlóan – az az anyakönyvvezető nyert volna illetékességet, aki előtt a felek az ilyen irányú szándékukat bejelentették. Egyéb eljárási cselekmények is a házasságkötés szabályaival esnek egybe, így többek között az élettársi kapcsolat bejegyzése nyilvános és ünnepélyes lett volna.

A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai a házasság joghatásaival azonosak két terület kivételével: a Csjt.-nek a közös gyermekké fogadásra és a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezéseit nem engedi alkalmazni a törvény. A két intézmény egymáshoz való közel állását az is mutatja, hogy egy általános utaló szabályként a házasságra, a házastársra vagy házastársakra, az

¹⁷ Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 4-én, kedden, 11 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről:

http://www.parlament.hu/biz38/bizjvk38/AIB/0712041.htm#_Toc185125666

¹⁸ T/5949. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, zárószavazásra váró egységes javaslat szövege: <http://www.parlament.hu/irom38/05949/05949-0414.pdf> – A bejegyzett élettársi kapcsolatról a 3:87-3:89.§§ rendelkeznek.

özvegyre, az elvált személyre és a házaspárra vonatkozó szabályokat – ha törvény eltérően nem rendelkezik – megfelelően alkalmazni rendeli a bejegyzett élettársi kapcsolat megfelelő viszonylataiban is.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére is a házasságra vonatkozó szabályok alkalmazandók, amelyeken túl az élettársak közös megegyezése alapján a közjegyzői megszüntetésnek is megadta volna a lehetőségét a 2007-es törvény. A jogszabály 2009. január 1-jén lépett volna hatályba, azonban az Alkotmánybíróság 2008. december 15-én kelt *határozata* megsemmisítés folytán ezt megakadályozta.

A Béktv. az Alkotmánybíróság értelmezésében

Az Alkotmánybíróság *határozatában* egy – mondhatni – köztes álláspontra jutott: a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007-es törvény egészét megsemmisítette, ugyanakkor kimondta, hogy azonos nemű személyek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása nem alkotmányellenes.¹⁹

A Béktv. kihirdetését követően hat indítvány érkezett az Alkotmánybíróságra, amelyekben az indítványozók többsége az azonos neműek burkolt házasságkötésének megvalósulását látta a jogszabály rendelkezéseiben, s kifogásolták azt is, hogy a támadott törvény rendelkezései mintegy megkettőzik a házasság intézményét.

Az Alkotmánybíróság az indítványokat – a következőkben röviden összefoglaltak alapján – megalapozottnak találta.

Valamennyi indítványozónál megjelenik az Alkotmány 15. §-ába való ütközés, amely miatt alkotmányellenesnek tartja a Béktv.-t.²⁰ Az Alkotmánybíróság ezért először azt vizsgálta meg, hogy a nevezett szakasz és az eddigi alkotmánybírói gyakorlat alapján a házasság intézményének védelmére vonatkozó, az államot terhelő alkotmányi kötelezettség mit jelent, annak mi a tartalma.²¹ A határozat leszögezi, hogy az Alkotmány a házasságot és a családot a magyar társadalom egyik alapintézményének tekinti, amely következik az ezeket védő rendelkezés (15.§) Alkotmányban elfoglalt helyéből is. Ez a védelem egy államra rótt intézményvédelmi kötelezettség, valamint olyan államcél, amely a védelmet megvalósító jogszabályalkotásban testesül meg. E kötelezettséget úgy rögzíti az Alkotmány, hogy mind a házasság, mind a család fogalmát adottnak veszi, anélkül, hogy konkrétan megnevezné az állam részére az

¹⁹ 1542008. (XII. 17). AB határozat rendelkező rész 1. pontja.

²⁰ Alkotmány 15. § A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.

²¹ Indokolás 1.

alkalmazandó védelmi eszközöket.²² Ugyanakkor a határozat (a korábbi határozatok tükrében) ismételten aláhúzza, hogy a házastársak különeműsége fogalmi eleme a házasságnak, amiből következik, hogy a *házasságkötéshez való jog* is csak a különböző nemű párokat illeti meg. A szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés *kivételes indokként* felmerülhet az érintett személyek méltóságának nem egyenlő kezelésében.²³ Az Indokolás további részéből kiderül, hogy a különeműség fenntartása összhangban áll a legfontosabb nemzetközi egyezmények rendelkezéseivel (ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 16. cikk; Európai Emberi Jogi Egyezmény 12. cikk; Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23. cikk).²⁴ A házasságkötéshez való jog – amely az emberi méltósághoz való jogból levezethető önrendelkezési jog része – alkotmányos védelemben részesül. Ezért az állam kötelezettsége, hogy megteremtse és biztosítsa a házasságkötés és családalapítás feltételeit, jogi kereteit, amiből következik, hogy a házasság intézményét nem szüntetheti meg, a házasságkötést nem teheti lehetetlenné.²⁵

Ez után az Alkotmánybíróság kifejezte, hogy az élettársi kapcsolat létesítése – miként a házasságkötéshez való jog – szorosan kapcsolódik az alkotmányos védelmet élvező önrendelkezési joghoz. *„Az a tény azonban, hogy a magyar Alkotmány – a nemzetközi egyezményekkel összhangban – csak a házasság intézményének biztosít kifejezett alkotmányos védelmet, alapot teremt arra, hogy a törvényhozó a házastársak és a házasságkötést mellőző élettársak jogviszonyát eltérően szabályozza. [...] Ugyanakkor az Alkotmánybíróság azt is megállapítja, hogy az Alkotmányból nem a házassági kötelék mint együttélési forma «egyedüli» (kizárólagos), hanem a »különös« (kiemelt, alkotmányos szintű) védelme vezethető le, vagyis az alaptörvény nem zárja ki más, a házasságtól eltérő párkapcsolatok törvényi szintű oltalmát. A jogalkotónak tehát, figyelembe véve a különféle párkapcsolatok jogi rendezettség iránti igényét, lehetősége van a házasságon kívül más együttélési formákat is elismerni és törvényi szintű védelemben*

²² A szakirodalomban azonban találkozhatunk olyan véleménnyel, amely szerint jobb lett volna, ha az Alkotmánybíróság a család fogalmából indul ki, s annak védelmét állítja a középpontba, s ebben az esetben a BÉktv. alkotmányellenessége nem lett volna megállapítható. Ehhez persze a család fogalmának meghatározása szükséges, amellyel adós maradt a testület. Ezt pótolandó Drinóczi Tímea a következő családfogalmat határozza meg, mint amelyet az Alkotmánybíróság is figyelembe vehetett volna, s amelynek a különeműség *nem* fogalmi eleme: „[...] alkotmányjogi értelemben családnak tekinthető az olyan szabad akaraton alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerben mindegyik félnek meghatározott jogai és – a gyermekeket kivéve – egyben kötelezettségei vannak.” Vö. DRINÓCZI Tímea, „Nyugodjék BÉKében”? – Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatról, Közjogi Szemle (2009/1), 41.

²³ Indokolás 1.1.

²⁴ Indokolás 1.2.

²⁵ Vö. Indokolás 1.3.

részeseíteni. Az egyes párkapcsolati formák törvényi szintű elismerésének és a védelem szükségességének és mértékének megítélése a jogalkotó mérlegelési körébe tartozik.”

Ez az idézett jogalkotói mérlegelési lehetőség kiterjed a jog által elismert párkapcsolati formák szabályozásában megjelenő differenciáltság mértékére, így az Alkotmánybíróság nem tekinti alkotmányellenesnek, ha a jogalkotó egyes joghatásokat kizárólag a házassághoz kapcsol, vagy éppen – esetenként mérlegelve – más együttélési formákra is alkalmaz, „mindaddig, ameddig ezt az együttélési formát tartalmilag nem azonosítja a házassággal.”²⁶ Mindebből következik, hogy a különművek részére fenntartott, házasságtól eltérő elnevezésű, de tartalmában (közel) azonos jogintézmény alkotmányellenesnek minősül. Ez felveti a kérdést (amely előre vetíti a *határozat* további érvelését): azonos művek házassággal (közel) azonos tartalmú jogviszonya alkotmányellenes-e a tartalmi azonosság okán?

Az Indokolás 2. részében az Alkotmánybíróság a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat hasonlóságát vizsgálta meg, hiszen az indítványozók szerint a különművek számára alkotmányellenes olyan intézményt létrehozni, amely – lényegi tartalmi hasonlóságok miatt – összekeverhető a házassággal, amelynek fogalmi eleme a különműség. Egy ilyen intézmény léte jogbizonytalanságot okoz.

Első lépésként az Alkotmánybíróság áttekintette az élettársi (bejegyzett élettársi) kapcsolatok nemzetközi és hazai kialakulását, fejlődését, s megállapította, hogy „a jelenlegi de facto élettársi és a házassági jogviszony szabályozásának érintetlenül hagyása mellett a Békvtv. elfogadásával a jogalkotó – mintegy harmadik lehetőségként – biztosítani kívánja a személyek számára, hogy kapcsolatukat regisztráltassák.”²⁷ Ez a harmadik lehetőség a különművek esetében áll fent, az azonos művek a bejegyzett és a de facto élettársi kapcsolat lehetőségével élhetnek, mivel a házasságkötéshez való jog esetükben nem érvényesül.

Majd az Alkotmánybíróság – a bejegyzett élettársi kapcsolat jogi jellegének figyelembe vételével – megvizsgálta, hogy a nemi differenciálatlanság nélkül, s a házasságra vonatkozó rendelkezésekre való utalással megalkotott bejegyzett élettársi kapcsolat sérti-e a házasság védelmére vonatkozó kötelezettséget.²⁸ A testület megállapította, hogy, bár szóhasználatában (elnevezésében) a jogalkotó szándéka a de facto élettársi viszonyhoz hasonlító jogintézmény megalkotása volt, azonban a szabályozás módja („általános, a jogrendszer egészére kiható utaló szabályok) miatt a bejegyzett élettársi kapcsolat „quasi házassággá és valódi

²⁶ Vö. Indokolás 1.4.

²⁷ Indokolás 2.3.

²⁸ A *határozat* az Indokolás további részeiben a bejegyzett élettársi kapcsolatot BÉK-ként rövidíti (l. a *határozat* idézett szövegrészeiben).

*családjogi intézménnyé válna[...]*²⁹ Ezt követően a megmaradt különbségeket vette számba a testület, amelyek inkább formaiak (életkori eltérés, a létesítés és a megszüntetés egyes eltérései, a névviselés szabályai), illetve vannak tartalmi eltérések is (az örökbefogadásra vonatkozó szabályok).³⁰

A Béktv. által kifejezetten hangsúlyozott eltéréseket áttekintése a testület arra a megállapításra jutott az örökbefogadás szabályaival kapcsolatban, hogy – mivel a Béktv. nem teszi lehetővé a bejegyzett élettársaknak, hogy közösen fogadjanak örökbe, illetve egymás gyermekeit örökbe fogadhassák – a jogalkotói szándék „számukra nem kívánja elősegíteni a jogi értelemben vett családdá válást.”³¹ Ez a megállapítás csak az azonos neműekre vonatkozik, mert külön-neműeknek ettől eltérő lehetőségük is van gyermekvállalásra. Itt megjegyzendő – utalva Drinóczi Tímea tanulmányára is³² –, hogy az Alkotmánybíróság nem adta meg a család (jogi) fogalmát (azt adottnak veszi), s láttuk a „lehetséges” fogalom-meghatározás nem követeli meg az adott életközösségben a gyermek jelenlétét ahhoz, hogy az családnak nevezhető legyen. Tehát egy (bármilyen okból) gyermektelen életközösség minősülhet családnak, s ez független az életközösség tagjainak nemétől. Ebben az értelemben téves a testület idézett megállapítása.³³

Az Alkotmánybíróság tehát abból, hogy a külön-neműek esetén – az örökbefogadás kizárásának ellenére, a gyermekvállalás más módjainak lehetőségével – létrejöhet jogi értelemben vett család, a Béktv. vonatkozó szabályai a

²⁹ Indokolás 3.1.

³⁰ Indokolás 3.1.: „A házasság és a BÉK között fennmaradó különbségek a következőkre korlátozódnak: a) Házasságra csak külön-nemű személyek léphetnek, BÉK-et azonban külön-nemű és azonos nemű személyek is létesíthetnek; b) tizenhatodik életévét betöltött kiskorú a gyámhatóság előzetes engedélyével házasságot köthet, BÉK-re azonban csak nagykorú személyek léphetnek egymással; c) házasságkötést fősabály szerint a szándék bejelentését követő harminc nap elteltével tűzheti ki az anyakönyvvezető, ezt a szabályt azonban nem kell alkalmazni, ha a házasuló felek már BÉK-ben élnek; d) a Csjt.-nek a közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályai nem alkalmazhatók BÉK esetében, tehát nem érvényesül az a szabály, hogy »azt, akit mindkét házastárs – akár együttesen, akár külön-külön – örökbefogadott, a házastársak közös gyermekének kell tekinteni«; e) az egyik regisztrált élettárs a másik (vér szerinti vagy örökbefogadott) gyermekét szintén nem fogadhatja örökbe; f) a regisztrált élettársak egymás nevét semmilyen formában nem vehetik fel; g) a BÉK nem csupán a házasság megszüntetésére vonatkozó szabályok alkalmazásával szüntethető meg (bontóper), hanem bizonyos feltételek fennállása esetén (pl. közös kérelem; nincs közös kiskorú vagy tartásra szoruló gyermek; lakáshasználatban, vagyoni kérdésekben megegyeztek; stb.) közjegyző által is.”

³¹ Indokolás 3.1.1.

³² DRINÓCZI, i. m.

³³ Ekképp a Fundamentum szerkesztőszövegi véleményével sem érthetők egyet, amely az általa körvonalazott családfogalom lényegi momentumát a szülő-gyermek kapcsolatban látja. Vö. HALMAI Gábor, POLGÁRI Eszter, SÓLYOM Péter, UTTZ Renáta, VERMAN Martin, *Távol Európától – Kiemelt védelem alacsony színvonalon*, Fundamentum (2009/1), 94.

„különneműek vonatkozásában nem elegendőek arra, hogy a BÉK és a házasság érdemi különbségét megalapozzák.”³⁴

A Béktv. által meghatározott másik, kifejezetten nem alkalmazható házassághoz kapcsolódó joghatás a névviselési szabályok alkalmazása. A *határozat* megállapítása szerint „az a tény, hogy a házastársak összetartozásukat a kívüljáról felé házasságkötésük időpontjától kezdve közös név viselésével is kifejezhetik, míg a bejegyzett élettársaknak erre nincs módjuk, nem tekinthető olyan súlyúnak, mint amely a két jogintézmény (a házasság és a BÉK) egyértelmű elhatárolására alkalmas lenne. A névviselés szabályainak különbsége a házasság és a BÉK lényegileg azonos tartalmát és funkcióját nem érinti.”³⁵ Mindezt arra (is) alapozza a testület, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítők közigazgatási eljárás útján megváltoztathatják a nevüket. Ugyanakkor – véleményem szerint – e megállapításból következik az is, hogy a bejegyzett élettársak esetében – mivel családi jogi jogintézményről van szó, és a *névhatározat*³⁶ értelmében a névválasztás és a névviselés joga kapcsolatban áll az emberi méltósághoz való joggal – alkotmányosan semmi sem zárja ki, hogy a kapcsolat létesítésekor egymás nevének felvételével kifejezzék összetartozásukat, azaz a házassági névviselési szabályok alkalmazhatók legyenek, természetesen a kifejezetten a házasságra utaló „-né” toldatos formák választási lehetőségének kizárásával. De ezt a momentumot már a Béktv. bizottsági (szakmai) vitáiban sem vették figyelembe kellő súllyal, s így született meg a névválasztást kizáró rendelkezés.³⁷

A fentiek értelmében az Alkotmánybíróság a következő konzekvenciát vont le: „a Béktv. a házassággal ugyan nem minden elemében és részletszabályában, de lényeges jellemzőit tekintve azonos tartalmú és funkciójú jogviszonyt létesít, más elnevezés alatt, a különböző és az azonos nemű párkapcsolatok számára egységesen, differenciálatlanul. Az Alkotmánybíróság szerint azonban a megkülönböztetés indokolatlan hiánya az Alkotmány 70/A §-ában deklarált alkotmányos egyenlőség sérelméhez vezet.”³⁸ Tehát ezzel az Alkotmánybíróság azt mondja ki, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat különeműek számára a házasság megkettőződését jelenti, s mivel a házasságkötéshez való jog – a fentiek értelmében – az azonos neműeket nem illeti meg, így ők hátrányos megkülönböztetésben részesülnek a nem és a szexuális orientáció alapján.³⁹ Ezért a testület megvizsgálta annak lehetőségét,

³⁴ Indokolás 3.1.1.

³⁵ Indokolás 3.1.2.

³⁶ 58/2001 (XII.7.) AB határozat.

³⁷ L. erről bővebben a Béktv. vitája kapcsán: Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 4-én, kedden, 11 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről:

http://www.parlament.hu/biz38/bizjvkv38/AIB/0712041.htm#_Toc185125666

³⁸ Indokolás 3.2.

³⁹ Vö. Indokolás 3.2.1.

hogy az azonos neműek esetén egy házassághoz hasonló (de mint láttuk azzal nem teljesen azonos) tartalmú jogintézmény létrehozásának milyen az alkotmányos háttere. Ezzel kapcsolatban a következőkre jutott: „Míg a különnemű párok esetében a «házasság vagy élettársi kapcsolat» szabad választás kérdése, addig az azonos neműek jogi lehetőség hiányában nem dönthetnek úgy, hogy a házasság kötelékébe lépnek az élettársi viszony helyett.” Valamint az azonos neműek tartós párkapcsolatán elismerése és védelme – érvel tovább az Alkotmánybíróság – levezethető az emberi méltósághoz való jogból, és az abból származtatott önrendelkezési jogból, az általános cselekvési szabadságból, illetve a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogból. Mindebből következik, hogy az azonos neműek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat a de facto élettársi viszonyhoz képest valódi – eddig számukra nem biztosított – elismerést és jogi védelmet nyújtana, amely „nem sérti, nem is veszélyezteti a házasság Alkotmány által kiemelten védett helyzetét (az Alkotmány 15. §-át), illetve a különböző neműeknek szintén az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből levezetett házasságkötéshez való jogát.” Ezért az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotónak az alkotmányosság keretei között biztosítania kell az azonos neműek számára „egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.”⁴⁰

A határozat „következménye”

Az Alkotmánybíróság határozatát követően a Kormány 2009. február 16-án nyújtotta be új javaslatát a bejegyzett élettársi kapcsolatok szabályozására, melyet az Országgyűlés T/8847. szám alatt tárgyalt. 2009. április 20-án az új javaslatot elfogadta a Tisztelt Ház, s 2009. évi XXIX. számú törvényként (továbbiakban *új törvény*) 2009. május 8-án a Magyar Közlönyben kihirdették.

„A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról” címet viselő új törvény két területre vonatkozó szabályokat foglal magába: a bejegyzett élettársi kapcsolatét, valamint a de facto élettársi kapcsolatok nyilvántartásba vételének szabályait. Ebben a sorrendben tekintem át a rendelkezéseket.

A 2009. július 1-jén hatályba lépett új törvény értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot kíván létesíteni.⁴¹ Tehát a jogalkotó – a határozatnak megfelelően – a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését csak az azonos neműek számára teszi lehetővé. A

⁴⁰ Indokolás 3.2.2.

⁴¹ Vö. új törvény 1.§ (1) bekezdése.

Kormány új javaslatának előterjesztői, a *határozat* (helyes) értelmezését követően az általános indokolásban fogalmazták meg a jogintézmény lényegét: „Az Alkotmánybíróság döntéseiből következően az azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolatát a házassággal azonos módon kell szabályozni, a szabályozásban eltérések csak ott lehetségesek, ahol ezen eltérések az azonos neműek közti párkapcsolatok természetéből következnek. Ennek az alapelvnek egy olyan szabályozási forma felel meg a legjobban, amely a jogrendszerben koherenciát teremtve, a házasságra vonatkozó szabályokat általános érvénnyel rendeli alkalmazni. A házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat jogkövetkezményeiben csak ott lehet különbség, ahol ennek alkotmányos indoka van.”⁴²

Ennek eleget téve a jogalkotó, lényegében elvégezte a bejegyzett élettársi jogintézmény és a házasság szabályainak összehangolását, s a korábbi Békvt.-hez képest – az azonos neműekre való utalás beillesztésén túl – lényegi változást nem eszközölt, pusztán finomította, pontosította a rendelkezéseket. Az új törvény a házassághoz képest a következő eltéréseket fogalmazza meg 3. §-ában: „(2) A bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak. A bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet.

(3) A házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt. Ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult.

(4) Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak.”

A rendelkezésekből látható, hogy a közös gyermekké fogadás és az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel joga a bejegyzett élettársakat nem illeti meg. A névviselés tekintetében a házassági névszabályok kizárásán túl a jogalkotó az új törvényben a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének tényét, s annak a névviselésben jelentkező joghatását immár a házasságával azonosította, hiszen az ilyen kapcsolat megszűnteti a házassággal szerzett név viseléséhez való jogot.

Fontos, a diszkrimináció elkerülését garantáló szabály jelent meg az új törvényben azzal, hogy bármely családi állapotra vonatkozó nyilatkozattétel esetén a „házás” és „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölésnek együtt kell szerepelnie.⁴³ E rendelkezés az új törvény több helyén is előfordul a megfelelő kontextusban, amivel a jogalkotó nemcsak a hátrányos megkülön-

⁴² Vö. új javaslat Indokolása – <http://www.parlament.hu/irom38/08847/08847.pdf>

⁴³ Új törvény 3.§ (5) bekezdés.

böztetést kívánja megelőzni, hanem azt is, hogy a nyilatkozattevő szexuális orientáltságára következtetni lehessen.

A bejegyzett élettársi kapcsolat az egyik fél halálával, bírósági felbontással, vagy közjegyző általi megszüntetéssel szűnhet meg. Ez utóbbi részletes(ebb) szabályait (ellentétben a Békvt.-nyel) az azóta hatályba lépett az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvényt (továbbiakban: Kjnp.) módosító rendelkezések közé helyezte a jogalkotó.⁴⁴

Az első négy szakasz képezi az új törvény tulajdonképpeni érdemi rendelkezéseit, a továbbiakban a jogalkotó az érintett módosuló törvényhelyeket sorolja. Az új törvény – az idézett jogalkotói szándéknak megfelelően – a módosításokkal is a házassághoz közelíti a bejegyzett élettársi kapcsolatot mind formai, mind tartalmi tekintetben.

Az új törvény parlamenti vitájában (általános vita) az egyik kulcskérdés, amely körül a vélemények összecsaptak, a bejegyzett élettársi kapcsolat *családi jogi jellege* volt. A jobboldali, konzervatív képviselőcsoport vitában képviselt véleménye szerint azért nem támogatható az azonos neműek számára a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének megteremtése, mert azt az előterjesztő (a házassághoz hasonló) családi jogi intézményként kívánja szabályozni, s ez nem következik az Alkotmánybíróság *határozatából*. A képviselőcsoport nem tekinti az azonos neműek kapcsolatát családnak, véleményük szerint az ő kapcsolatuk állam általi elismerése csak vagyoni viszonyaikra vonatkozhat, s a regisztráció az igazolás megkönnyítését szolgálja.⁴⁵ A baloldali képviselők ennek ellenpontjaként az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) sz. határozatából idézték: „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értéket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételé alapján az együtt élő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.” Ez alapján a családi jogi intézményként való szabályozás az előterjesztő és a képviselőcsoport olvasatában megalapozott. Valóban, ismét meg kell jegyezni, hogy, ha az Alkotmánybíróság meghatározta volna a *család* fogalmát (amelyben – egyéb jogszabályi rendelkezésekből is következően – a különeműség nem fogalmi elem),⁴⁶ akkor egy ilyen központú vitának nem lett volna helye.

A Kormány előterjesztését követően nyolc módosító javaslat érkezett az új törvény javaslatához. Ezek egy része – amely a jobboldali pártoktól érkezett – olyan rendelkezések elhagyását javasolta, amelyek a házassághoz közelítik a bejegyzett élettársi kapcsolatot (büntetőjogi védelem, mostohagyermek tartá-

⁴⁴ Vö. új törvény 9. §

⁴⁵ Vö. Országgyűlési Napló – 195. ülésnap (2009.03.10.), 41-97. felszólalás - http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ckl=38&p_uls=195&p_felsz=41&p_felszig=97&p_aktus=8

⁴⁶ Vö. DRINÓCZI. i. m., 41.

sának kötelezettsége, a bejegyzett élettársi kapcsolat, mint „házassági akadály” stb.) A javaslatok másik része – amely a baloldali illetve liberális képviselőktől érkezett – részben érdemi változtatásra (eljáró anyakönyvezetők köre, névviselés, felek állampolgársága stb.), részben a jogszabály szövegének pontosítására, egyértelműsítésére irányult. Az érdemi javaslatok közül a névviselési szabályokra vonatkozó módosító rendelkezéseket emelem ki.

A Gusztos Péter (SZDSZ) és Donáth László (MSZP) képviselők által jegyzett módosító javaslat szakítani próbált a már a Békvtv.-ben is megjelent szabályozással, amely értelmében a házassági névviselési szabályok alkalmazása kizárt a bejegyzett élettársak között. A módosító javaslat értelmében a bejegyzett élettársak a jogviszony létesítésekor élhetnek a névválasztás lehetőségével, amely abban jelenik meg, hogy felvehetik a másik fél családi nevét, vagy összefűzhetik nevüket. Tehát a házassági névformák közül – a kapcsolat természetéből adódóan – a kifejezetten a házasságra utaló „-né” toldalékos névformák választását zárja ki közvetve a javaslat. A módosítást előterjesztők indoka szerint „*az AB határozata egyértelműen kimondja, hogy nincs akadálya annak, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályai az azonos nemű párok esetében a házassággal megegyezők legyenek. Az AB 995/B/1990., majd 58/2001. (XII.7.) számú határozataiban kifejtette, hogy a név megválasztásának és viselésének joga ugyan nem alapjog, de kapcsolatban áll az emberi méltósághoz való joggal, így az csak abban az esetben korlátozható, ha alkotmányos jog védelme érdekében szükséges, és a korlátozás a védelemmel arányos. Nincs ilyen alkotmányos indoka annak, hogy a bejegyzett élettársak miért ne vehetnék fel partnerük nevét. A módosítás ennek átvezetésére irányul.*”⁴⁷

Miként már a fentiekben utaltam rá, a névviselés kiterjesztése már az eredeti Békvtv. vitájában is felmerült, azonban a szabályozás nem kapott helyet a törvény szövegében. Pedig az alapjogi levezethetőségen túl további két tényező is a névválasztás engedése mellett szól. Egyrészt az, hogy a jogalkotó – szemlélatomást – egy új családi jogintézményt hoz létre, s mint ilyenben, a felek számára lehetővé kellene tenni a családi összetartozás kifejezését a névviselés által is. Másrészt maga az Alkotmánybíróság *határozata* mondta azt ki, hogy a névviselési szabályok elhagyása nem olyan súlyú, amely alkalmas arra, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot megkülönböztesse a házasságtól. A *határozat* kontextusában ez a megállapítás a bejegyzett élettársi kapcsolat hátrányára esik, azonban a további érveléseket figyelembe véve – miszerint nem alkotmányellenes azonos neműek számára a házassághoz hasonló jogintézmény létrehozása – semmi sem indokolja a nem házasságra utaló névformák alkal-

⁴⁷ T/8847/6 sz. módosító javaslat.

mazhatóságának kizárását. S mindegyikre parlamenten kívülről is mutatkozik igény.⁴⁸

Az új törvény javaslatának 2009. március 23-án lefolytatott részletes vitájában az előterjesztő képviselőjében Dr. Avarkeszi Dezső igazságügyi és rendészeti minisztériumi államtitkár előadta, hogy a Kormány nem tudja támogatni a névviselésre vonatkozó módosító javaslatot. Ennek oka, hogy mivel már a Békvt. sem tartalmazta ezeket a rendelkezéseket, és a törvény 2009. január 1-jén lépett volna hatályba, erre tekintettel már elkészültek az anyakönyvek, s a megfelelő informatikai rendszer. „A bejegyzett élettársi névre vonatkozó javaslat elfogadása egyrésztől megfelelő új anyakönyvek elkészítését, másrésztől olyan további informatikai fejlesztést igényelne, amely jelentős további költséggel járna, illetve a törvény hatálybalépéséhez szükséges felkészülési időt is több hónappal meghosszabbítaná. Természetesen annak semmi akadálya nincsen, hogy a partnerek a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésével egyidejűleg nevüket megváltoztassák” – olvasható az ülésnap jegyzőkönyvében.⁴⁹ Tehát nem alkotmányellenesség fennállása vagy jogalkotói szándék hiánya miatt maradt el ismét a névviselési szabályok kiterjesztése.

A „félmegoldás”

Az új törvény – a bejegyzett élettársi viszony leírt szabályozása mellett – egy másik „újdonsággal” is szolgál: a (*de facto*) élettársi kapcsolatok nyilvántartásba vételi lehetőségével, amire címében is utal. Tehát a jogalkotó másik célja az volt, hogy megteremtse a *de facto* élettársi viszonyok nyilvántartásba vételi lehetőségét, azok fennállásának könnyebb igazolhatósága végett.

Az új törvény javaslatának indokolása szerint a jogalkotó – a korszerű szabályozási igénynek eleget téve, és összhangban a nemzetközi tendenciákkal – a rendelkezésekkel azt kívánja elérni, hogy nemtől és szexuális irányultságtól függetlenül minden arra jogosult személy kérhesse élettársi kapcsolatának nyilvántartásba vételét, megkönnyítendő az élettársi életközösség fennállásának bizonyítását. További joghatásként jelenik meg, hogy különeműek kapcsolatának regiszterbe vétele a kapcsolatból származó gyermek tekintetében *apasági vélelmet* keletkeztet.⁵⁰

⁴⁸ Vö. A Magyar LMBT Szövetség véleménye a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló T/8847. sz. törvényjavaslatról – <http://www.lmbtszovetseg.hu/20090309-beka-velemen.html>

⁴⁹ Országgyűlési Napló 198. ülésnap (2009.03.23.), 338-341. felszólalás – http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ckl=38&p_ulsz=198&p_felsz=338&p_felszig=341&p_aktus=46

⁵⁰ Vö. új javaslat Indokolása – <http://www.parlament.hu/irom38/08847/08847.pdf>

A nyilvántartásba vételhez létre kell hozni az „Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartását”, amelynek lényegi szabályait az új törvény a Kjnp. rendelkezései közé emeli be. Eszerint:

„36/E. § (1) Az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása (a továbbiakban: élettársi nyilvántartás) az élettársi kapcsolat fennállása bizonyításának megkönnyítése céljából tartalmazza

a) két, nem cselekvőképtelen nagykorú kérelmező által közjegyző előtt közösen tett azon nyilatkozatot, hogy egymással a Polgári Törvénykönyv szerinti élettársi kapcsolatban (a továbbiakban: élettársi kapcsolat) élnek, és

b) legalább az egyik kérelmezőnek a közjegyző előtt tett azon nyilatkozatát, hogy már nem áll fenn élettársi kapcsolata a vele együtt korábban nyilvántartásba vett személlyel.”⁵¹

Ezen túl a szabályozás felkínálja a lehetőségét – nyilván a különmű pároknak –, hogy a születendő közös gyermekek családi nevééről is nyilatkozhasznának az élettársak.

Az élettársi nyilvántartás az adatokat a bejegyzés időpontjától kezdve száz évig tartalmazza, s a törvény meghatározza, hogy mely szervek, hatóságok jogosultak adatigénylésre.

Miért tekinthető félmegoldásnak a nyilvántartásba vétel?

A de facto élettársi viszony regiszterbe vétele teljes mértékben kielégíti a – magyarázatra nem szoruló – igazolási igényt. Az Új Ptk. formálása kapcsán fel is merült egy ilyen nyilvántartás létrehozása, amely a vagyoni jogosultságok és az öröklés szempontjából célszerű.⁵² Azonban azzal, hogy apasági vélelmet is kapcsol a bejelentéshez, sőt a közös gyermek nevééről szóló megállapodás (a házastársakhoz hasonló módon) is helyet kap, egy kicsit tovább lendíti a nyilvántartott élettársi viszonyt a de facto élettársi viszonytól a házasság felé. Lényegében ugyanaz a két jogintézmény, mégis a – nyilvántartásba vétel aktusa és a hozzáfűzött joghatások miatt – többnek tekinthető ez az új forma.

Kérdés, hogy mi a pszichikai hatása, hiszen a mindennapokban az élettársi kapcsolatok így is a házasság alternatívájaként jelennek meg. A közös nyilvántartásba vételi kérelem kvázi „papírnak” minősülhet az állampolgárok szemében, amely formai szempontból a házasság felé tolja a nyilvántartott élettársi viszonyt, főként, hogy a közvélekedés nem tudja elválasztani a házasság és az élettársi kapcsolatok joghatásait egymástól, azok gyakran keverednek, nem tiszták.

S végül valamennyi élettársi forma kapcsán elmondható, hogy a jogalkotó által használt terminológiák („bejegyzett”, „nyilvántartott”, adott esetben „regisztrált”) a jog világán kívül egymástól nehezen elválasztható megjelölések.

⁵¹ Új törvény 9.§ (2) bekezdés.

⁵² Vö. T. Á., *Élettársi nyilvántartás*, Közjegyzők Közlönye (2003/4), 12-14.

Összegzés

A vázolt jogalkotási és alkotmány-értelmezési folyamattal összefüggésben könnyen levonható az a következtetés, hogy a politikai motívum ezen új együttélési forma szabályozása kapcsán jelentős, a jogi érveken is túlmutató szerepet kapott. Kiténik ez a politikai töltet már a Békvtv. és az új törvény vitájából is, és szintén érezhető az Alkotmánybíróság *határozatán*. Ez utóbbit ismét lehet jellemezni a „köztességgel”, hiszen a döntéssel a „konzervatív” és a „liberális” politikai oldal is kapott valamit, s mégis semmit sem. Egy „bátrabb” alkotmánybírói határozat talán kevesebb „alkotmányos” megkülönböztetést hagyott volna a magyar jogrend azonos és különeműeket érintő rendelkezéseiben.

Elfogadva a döntést és a levont konzekvenciákat, meg kell állapítani, hogy az új törvény megalkotása ellenére továbbra is maradt jogalkotói feladat. Egyrészt a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye még mindig keresi a helyét a jogrendszerben, hiszen annak ellenére, hogy a jogalkotói szándék családi jogi intézményként határozza meg, jelen állás szerint teljességében nem az Új Ptk.-ban található, hanem külön törvényben, s pusztán csak a jogintézmény meghatározásával (létrejöttével, érvénytelenségével) találkozunk a családjogi könyv harmadik részében.⁵³ Erre megoldás a későbbi beemelés vagy az együttes, egységes hatályba léptetés.

Másrészt maga a jogintézmény is elszenvedett néhány hiányosságot, kiváltképp, ha a külföldi modelleket és tendenciákat vesszük alapul. Többek között ilyen – várhatóan módosító javaslatként a következő években megjelenő – szabályozandó terület a névviselésé (például az angol, a német, a svájci hasonló szabályozásban létezik a „bejegyzett élettársi név”), vagy ha a közös örökbefogadásért nem is, de egymás gyermekeinek örökbefogadása iránt valószínűleg harcolni fognak az érintett civil szervezetek a jövőben. E küzdelmek fényében a cél a bejegyzett élettársi kapcsolatok minden vonatkozásbeli *családként* való elismerése, amelynek feltétele egy egységes (alkotmány)jogi családfogalom megalkotása.

⁵³ Megjegyzendő, hogy az új javaslattal egy időben tárgyalta az Országgyűlés az Új Ptk. tervezetét is 2009 áprilisában.